

Сьогодні

Урок
№4

Народні чумацькі пісні «Ой ішов чумак з Дону», «Ой горе тій чайці»

Мета: ознайомити учнів з народними чумацькими піснями «Ой ішов чумак з Дону» та «Ой горе тій чайці»; визначити їхні тематичні особливості та змістове навантаження; розвивати вміння аналізувати літературні твори, зокрема народні пісні, з погляду їх жанрових особливостей та образності; формувати навички усного мовлення учнів, розширювати їхній лексичний запас; виховувати любов до української народної творчості, розуміння її ролі у формуванні національної свідомості та культурної спадщини; підкреслити важливість збереження народних традицій та передання їх наступним поколінням.

Всіх до класу він скликає
Голосистий наш дзвінок,
І ми радо поспішаєм
На цікавий наш...
урок.

Про що ви дізнаєтеся сьогодні на уроці?

- ✓ Що таке чумацька пісня?
- ✓ Про що складали пісні наші предки понад двісті років тому?
- ✓ Що символізують птахи в народних піснях?

Сьогодні

Запишіть сьогоднішню дату

Класна робота

Відскануй QR-код або
натисни на коло!

Робота з
підручником
«Українська
література»
О. Авраменка,
с. 14-15.

Подушне — податок.

Опрацювання статті «Чумацькі пісні» на с. 14

Розквіт чумацтва в Україні припадає на XVIII — початок XIX ст., хоча воно відоме вже з XV ст. Чумаки торгували здебільшого сіллю та рибою, які привозили волами з берегів Азовського й Чорного морів і з Дону. У чумацьких піснях відтворено життя чумаків у дорозі, напади грабіжників, розлуку з родиною. Часто розповідається про причини, які змушували селян поневірятися:

*Ой тим же я чумакую,
Що так мені лучче жити:
На панщину не ходити.
Подушного не платити.*

Артіль — група людей однієї професії або ремесла, які об'єдналися для спільної праці.

Опрацювання статті «Чумацькі пісні» на с. 14

Не завжди надії чумака справджувалися («Ой ішов чумак з Дону»): іноді він повертався з далекого краю з порожніми руками, утративши свій крам і нарікаючи на тяжку долю.

Як відомо, чумакування — це купецький, торговельно-візницький промисел, сутність якого полягала в транспортуванні різноманітних товарів артільним способом, а також у гуртовій роздрібній торгівлі цими товарами з метою отримання прибутку.

Яка сучасна професія близька до чумакування? Які навички треба мати, щоб успішно працювати в цій галузі?

Ой ішов чумак з Дону,
Як із Дону додому.
Ой як з Дону додому.
Та й сів над водою.

Та й сів над водою.
Та й проклинає ж свою долю:
«Ох доле ж, моя доле,
Да чом ти не такая?»

Ох да чом ти не такая,
Ох як доля людська?
А я чужу долю да сім раз поцілую,
Да долю хорошую.

Ой а я свою долю поб'ю-порубаю
Да в річку побросаю.
Ой пливи, моя ж доле, пливи за
водою!
Ох а я за тобою».

Сьогодні

Сучасний етногурт «ДахаБраха» створив атмосферну версію чумацької пісні «Ой ішов чумак з Дону».
Послухайте її, поміркуйте над значенням виділеного в попередньому реченні слова

Відскануй QR-код або
натисни на коло!

Найбільше чумацьких пісень присвячено мотиву дорожніх пригод чумаків: постій чумаків, небезпека (пожежа в степу, напад розбійників), загибель чумаків під час оборони валки, тяжка зимівля «пізніх» чумаків, повернення додому. Окрему групу становлять чумацькі пісні з драматичним сюжетом: чумаки на привалі руйнують гніздо чайки, а малих чаєняток варять у каші («Ой горе тій чайці»).

Небога – 1. Дочка брата або сестри (племінниця). 2. пестл. Звертання до жінки, молодшої віком. 3. заст. Бідолаха, сердега.

Ой горе тій чайці, чаєцці-небозі,
Що вивела чаєняток при битій дорозі.

Їхали чумаки, весело співали,
І чаєчку зігнали, чаєнят забрали.

А чаєчка в'ється, об дорогу б'ється,
К сирій землі припадає, чумаків благає:

— Ой ви, чумаченьки, ви ще молоденькі!
Верніть моїх чаєняток, вони ще маленькі!

Слово **небога**
багатозначне.
Поміркуйте, у
якому значенні
вжито його в
пісні «Ой горе тій
чайці».

— Ох чаечко наша, неправдонька ваша:
Поварили чаєняток — добра була каша!

— Бодай ви, чумаки, щастя не діждали,
Що ви моїх дрібних діток із гнізда забрали!

Бодай ви, чумаки, у Крим не сходили,
Що ви моїх дрібних діток в каші поварили!

Ой горе тій чайці, чаєцці-небозі,
Що вивела чаєняток при битій дорозі.

- У програмі, за якою створено цей підручник, написано, що образ чайки-України в цій пісні має глибинний символічний зміст. Чи сприйняли ви чайку як образ України під час першого читання (прослуховування) пісні?
- Поміркуйте над змістом цього художнього образу.
- Хто такі чумаки?
- Поясніть, що позначають (можуть позначати) записи *чумацький шлях. Чумацький Шлях і «Чумацький Шлях»?*

Заповніть літературний паспорт до пісні «Ой горе тій чайці».

Назва твору	«Ой горе тій чайці»
Автор	народ
Рід	лірика
Жанр	пісня
Тема	Горе чайки
Ідея	Український народ, як і чайка, страждає через ворожі напади.
Образи	Чайка, чумаки
Художні засоби	Бита дорога – постійний епітет

Суспільно-побутовими є всі перелічені пісні,
ОКРІМ

- А) козацьких;**
- Б) чумацьких;**
- В) жниварських;**
- Г) рекрутських.**

Прочитайте рядки.

*Ой горе тій чайці, чаєчці-небозі,
Що вивела чаєняток при битій дорозі.*

В уривку використано

А) художній паралелізм;

Б) постійний епітет;

В) персоніфікацію;

Г) гіперболу.

Я не міг, не хотів це робити.

Я це робив, але не вдалося.

Я це робив із допомогою.

Я це робив, хоча були помилки.

Я це робив, але не відразу.

Я це зробив.

Це було дуже просто!

Підручник, с. 21,
завдання 10 (І).

